

Κεφάλαιο 3 - Επιχειρηματικότητα και Κοινωνικοοικονομική Σκέψη

Σύνοψη

Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα πολλοί προσπάθησαν να ερμηνεύσουν και να αναλύσουν το φαινόμενο της επιχειρηματικότητας και τις αιτίες που οδηγούν στην επιχειρηματική δραστηριότητα, καθώς επίσης και τις επιπτώσεις τους στο σύνολο της οικονομίας και της κοινωνίας. Αναφορές για τον ρόλο, τη δράση και τις επιπτώσεις της επιχειρηματικότητας συναντάμε από όλες τις σχολές οικονομικής και κοινωνικής σκέψης.

Ήδη οι αρχαίοι Έλληνες δεν αγνοούσαν το φαινόμενο της επιχειρηματικότητας και έδωσαν ιδιαίτερη σημασία στη θετική συμβολή της επιχειρηματικότητας στην οικονομία και στην κοινωνία.

Οι σχολαστικοί συγγραφείς του Μεσαίωνα και οι εμποροκράτες αργότερα υπογράμμισαν και τόνισαν ιδιαίτερα τον σημαντικό ρόλο του επιχειρηματία και του εμπόρου στη λειτουργία της οικονομίας και τις θετικές επιπτώσεις στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη.

Οι φυσιοκράτες επίσης υπογράμμισαν και τόνισαν τον σημαντικό ρόλο του επιχειρηματία στην ανάπτυξη και στη λειτουργία της οικονομίας.

Ο Adam Smith και οι οπαδοί του υπογράμμισαν και τόνισαν ιδιαίτερα τη συμβολή του επιχειρηματία στην οικονομική ανάπτυξη, ως του ατόμου εκείνου που κατέχει, οργανώνει και εποπτεύει τους παραγωγικούς συντελεστές στην επιχειρηματική και παραγωγική δραστηριότητα.

Τον 19ο αιώνα οι ριζοσπάστες και οι σοσιαλιστές –και ιδιαίτερα ο Karl Marx– θεώρησαν ότι εφόσον ο επιχειρηματίας κατέχει κεφάλαια έχει τη δυνατότητα να εκμεταλλεύεται τους εργαζόμενους και να κερδίζει την «υπεραξία» από την εργασία τους.

Οι σπουδαιότεροι νεοκλασικοί συγγραφείς υπογράμμισαν και τόνισαν τη συμβολή του επιχειρηματία στην οργάνωση, διαχείριση των παραγωγικών συντελεστών και στην ανάπτυξη της επιχειρηματικής και παραγωγικής δραστηριότητας με τα θετικά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στην οικονομική ανάπτυξη και στην οικονομική και κοινωνική ζωή.

Για την Αυστριακή σχολή, η σημαντικότερη συμβολή του επιχειρηματία και της επιχειρηματικής δραστηριότητας είναι η επικερδής αξιοποίηση των γνώσεων και των πληροφοριών της αγοράς από τον επιχειρηματία, με θετικά αποτελέσματα στην οικονομική ανάπτυξη και στην οικονομική και κοινωνική ζωή.

Σύμφωνα με τον Joseph Schumpeter, η επιχειρηματικότητα «ταυτίζεται» με την καινοτομική δραστηριότητα, τη δημιουργικότητα και τη γνώση και εκφράζεται μέσα από την επιχειρηματική και παραγωγική δραστηριότητα που συμβάλλουν σημαντικά στον εκσυγχρονισμό, στην προώθηση της καινοτομικής δραστηριότητας, στην ανάπτυξη και στην ευημερία της κοινωνίας.

Σύμφωνα με τη Θεσμική σχολή, η επιχειρηματικότητα μεταβάλλεται ανάλογα με τις εκάστοτε διάφορες μεταβολές της τεχνολογίας, των θεσμών και του θεσμικού πλαισίου της κοινωνίας.

Ο John Maynard Keynes πρότεινε την υιοθέτηση και εφαρμογή της οικονομικής πολιτικής από το κράτος, μέσω των κινήτρων, επιδοτήσεων και φορολογίας, ώστε να ενισχυθεί η επιχειρηματικότητα, με πολλαπλάσια θετικά αποτελέσματα στην οικονομική ανάπτυξη και στην οικονομική και κοινωνική ζωή, όπως για παράδειγμα την αύξηση της απασχόλησης, των εισοδημάτων, τη μείωση της ανεργίας και την ανάπτυξη της οικονομίας..

Στόχος του κεφαλαίου αυτού είναι να μας εισαγάγει στον τρόπο με τον οποίο είδαν την επιχειρηματικότητα οι διάφορες σχολές και οι διάφοροι συγγραφείς από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα.

Όταν θα έχετε τελειώσει τη μελέτη του κεφαλαίου, θα είστε σε θέση να

γνωρίζετε τη σημασία της επιχειρηματικότητας και τις επιπτώσεις στο οικονομικό και κοινωνικό πλαίσιο.
καταλάβετε τις κοινωνιολογικές ερμηνείες γύρω από την επιχειρηματικότητα μέσα από τις διάφορες σχολές και τους διάφορους συγγραφείς.
καταλάβετε τις βασικότερες οικονομικές και κοινωνικές ερμηνείες γύρω από την επιχειρηματικότητα, την παραγωγική δραστηριότητα και το κοινωνικό πλαίσιο.
αντιληφθείτε τις κυριότερες θεωρίες γύρω από την επιχειρηματικότητα και τις επιπτώσεις τους.
καταγράφετε διάφορα βασικά θέματα που σχετίζονται με την επιχειρηματικότητα, την παραγωγική διαδικασία, τις δραστηριότητες και τις επιπτώσεις .
προσδιορίζετε τις βασικές αρχές που αφορούν τα θέματα επιχειρηματικότητας και επενδύσεων.

Προσπαιτούμενη γνώση

Προκειμένου οι φοιτητές να έχουν μια ευρύτερη πληροφόρηση αναφορικά με τα θέματα που αναλύονται στο παρόν κεφάλαιο, έναν εμπειρισματομένο οδηγό για μελέτη αποτελούν οι πηγές:

4. Πολυχρονόπουλος, Γ., & Κορρές Γ. (2005). Βασικές Αρχές Οικονομίας και Διοίκησης, Αθήνα: εκδόσεις Σταμούλης. Μπορείτε να βρείτε μια αναλυτική παρουσίαση των βασικών σχολών που αναλύουν το πλαίσιο της επιχειρηματικότητας και της παραγωγικής και επιχειρηματικής δραστηριότητας καθώς επίσης και τις επιπτώσεις στην αναπτυξιακή διαδικασία και στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη.
5. Καραγιάννης, Α., Κορρές, Γ., & Ζαρίφης Α. (2001). Επιχειρηματικότητα και Ανάπτυξη, Αθήνα: εκδόσεις ΟΕΔΒ. Μπορείτε να βρείτε μια αναλυτική παρουσίαση των θεμάτων που αφορούν τις διαχρονικά και δια-συγκριτικά τις εναλλακτικές θεωρίες για την επιχειρηματικότητα και την επιχειρηματική δραστηριότητα και τα αποτελέσματα στην ανάπτυξη και στην αναπτυξιακή διαδικασία.

Έννοιες Κλειδιά: Επιχειρηματικότητα, παραγωγική δραστηριότητα, οικονομικές σχολές & οικονομική σκέψη, κοινωνικές σχολές & κοινωνική σκέψη, οικονομική μεγέθυνση & κοινωνική ανάπτυξη, οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις

3.1 Ιστορική επισκόπηση των οικονομικών ιδεών στην αρχαία Ελλάδα και στον Μεσαίωνα

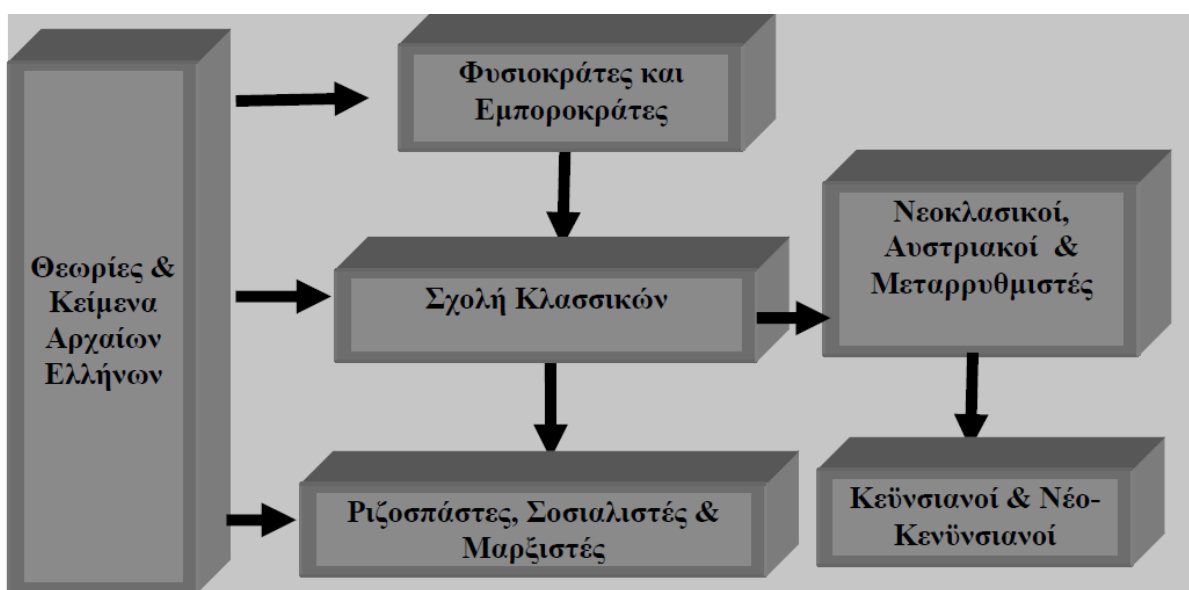
Τα βασικά έργα οικονομικού περιεχομένου των αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων ήταν τα εξής (Κορres, 2010 2012):

- Φιλοσοφικές και άλλες μελέτες, όπου οι οικονομικές δραστηριότητες, παρόλο που δεν αποτελούσαν το βασικό αντικείμενο, ήταν ένα μέσο επίτευξης πολιτικών ή ηθικών σκοπών.
- Πρακτικές μελέτες για τη λύση βασικών επίκαιρων προβλημάτων.

Οι σημαντικότερες συμβουλές που αφορούσαν οικονομικά θέματα αναφέρονται σε έργα του Ξενοφώντα, του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη. Επίσης διάφορες οικονομικές ιδέες μπορεί κάποιος να συναντήσει και σε άλλους αρχαίους ερευνητές, όπως για παράδειγμα στον Όμηρο, τον Ησίοδο, τον Σόλωνα, τον Ηρόδοτο, τον Δημόκριτο, τον Αριστοφάνη, τον Θουκυδίδη, τον Πλούταρχο, τον Δημοσθένη, τον Λυσία, τον Θεόφραστο κ.λ. Να σημειωθεί ότι δεν έχουν ανευρεθεί σχετικά κείμενα, μέχρι στιγμής, που να αναφέρονται σε οικονομικές ιδέες από συγγραφείς άλλων χωρών, όπως για παράδειγμα Αιγυπτίων, Ασσυρίων, Εβραίων, Κινέζων, κ.ά.

Οι αρχαίοι Έλληνες έδωσαν ιδιαίτερη σημασία στο φαινόμενο της επιχειρηματικότητας και στις θετικές επιπτώσεις στην οικονομία, στη κοινωνία και στην ανάπτυξη.

Η γενική πορεία και η εξέλιξη της οικονομικής σκέψης και των θεωριών για την επιχειρηματικότητα παρουσιάζονται στο ακόλουθο Διάγραμμα 3.1.

Διάγραμμα 3.1 Η εξελικτική πορεία της οικονομικής σκέψης και των θεωριών για την επιχειρηματικότητα

Πηγή: Ίδια επεξεργασία.

3.1.1 Οικονομικές ιδέες στην αρχαία Ελλάδα

Οι αρχαίοι μας πρόγονοι τόνισαν ιδιαίτερα τη σημασία και τον ρόλο και τη χρησιμότητα του επιχειρηματία και της επιχειρηματικότητας και προσπάθησαν να την προσδιορίσουν. Μάλιστα, είχαν «θεοποιήσει» την επιχειρηματική δραστηριότητα με τον μύθο του Ερμή. Οι βασικές δραστηριότητες όσων διηύθυναν τις επιχειρήσεις αναπτύχθηκαν από τον Ξενοφώντα στο έργο «Οικονομικός» και αφορούσαν την οργάνωση και τον συντονισμό της παραγωγικής δραστηριότητας. Οι βασικές δραστηριότητες αναφορικά με την επιχειρηματικότητα αφορούσαν τα εξής (Καραγιάννης, Κορρές, & Ζαρίφης, 2001):

- Τη σύλληψη και υλοποίηση μιας νέας, καινοτόμου ιδέας για τη δημιουργία μιας επιχείρησης. Για παράδειγμα, ο Ξενοφών και ο Αριστοτέλης αναφέρουν την επιχειρηματική ιδέα ενός Αθηναίου επιχειρηματία που αγόραζε εδάφη και, όταν βελτίωνε την παραγωγικότητά τους, τα μεταπώλουσε σε πολύ μεγαλύτερη τιμή.
- Την αξιοποίηση ευκαιριών και την επίτευξη κέρδους το οποίο εμφανιζόταν κυρίως στις επιχειρήσεις χονδρικού εμπορίου που διεξαγόταν κυρίως μέσω των θαλάσσιων οδών.

Ο φιλόσοφος και ιστορικός Ξενοφών (435-354 π.Χ.) ασχολήθηκε με οικονομικά θέματα στα βασικά του έργα: στον «Οικονομικό» και στο «Πόροι» ή στο «Περί προσόδων» και στο έργο «Κύρου Παιδεία» (Κορρές, 2010, 2012). Στο έργο «Οικονομικός» αναπτύσσονται οι ιδέες του Ξενοφώντος για την καλύτερη οργάνωση των παραγωγικών και επιχειρηματικών ιδεών και πιο συγκεκριμένα της γεωργίας και του εμπορίου. Η γεωργία κατά τον Ξενοφώντα αποτελεί μια ευγενή και πλουτοφόρο απασχόληση. Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι κάθε νοικοκυριό και οικογενειάρχης θα πρέπει να μάθει την «τέχνη της οικονομίας», δηλαδή να μάθει πώς να μπορεί να διοικεί σωστά τον «οίκο» του.

Ο Ξενοφών, ο Δημοσθένης και ο Λυσίας αναγνώρισαν ότι ο επιχειρηματίας πρέπει να εισπράττει επιπλέον αμοιβή καθόσον αντιμετωπίζει κινδύνους και αβεβαιότητα που δεν μπορούν να αντισταθμισθούν. Επίσης οι αρχαίοι Έλληνες συγγραφείς τόνισαν ιδιαίτερα τη σημασία του «ηθικού κέρδους» που γίνεται στα ηθικά και νομικά πλαίσια, καθώς και τα θετικά πολλαπλά αποτελέσματα για την ανάπτυξη της πόλης (Καραγιάννης, 1994 & 1999). Η επιδίωξη του κέρδους έχει ως συνέπεια να υπάρχουν μεγαλύτερα εισοδήματα και κέρδη που ευνοούν τις τέχνες και την ασφάλεια της πόλης.

3.1.2 Οι οικονομικές ιδέες στον ευρωπαϊκό Μεσαίωνα

Η αρχή της ιστορικής περιόδου, που ορισμένοι την ονομάζουν «Μεσαίωνα», χρονολογείται περίπου στο 313, έτος έκδοσης του διατάγματος του Μεγάλου Κωνσταντίνου, ενώ κατ' άλλους στο έτος 476 που σηματοδοτεί το τέλος της Δυτικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας. Το τέλος του Μεσαίωνα τοποθετείται στο 1453, δηλαδή στο έτος της άλωσης της Κωνσταντινούπολης, ή στο έτος 1492, δηλαδή στο έτος ανακάλυψης της Αμερικής.

Η περίοδος του Μεσαίωνα κυριαρχείται από τη χριστιανική ηθική, όπου οι παραγωγικές και επιχειρηματικές δραστηριότητες θα πρέπει να είναι «εναρμονισμένες» με τα χρηστά και τα δίκαια ήθη και έθιμα. Η έρευνα των οικονομικών φαινομένων στη διάρκεια του Μεσαίωνα προέρχεται από τους «Κανονολόγους» ή τους «Σχολαστικούς» που ήταν επηρεασμένοι από τον Πλάτωνα και ιδιαίτερα από τον Αριστοτέλη, προσεγγίζοντας τα οικονομικά προβλήματα μέσα από τη χριστιανική ηθική. Οι Σχολαστικοί συγγραφείς του Μεσαίωνα, καθώς επίσης και οι εμποροκράτες αργότερα, τόνισαν ιδιαίτερα τον ρόλο του εμπόρου στη λειτουργία και στην επιτυχία της οικονομίας.

Την περίοδο μεταξύ 9ου και 11ου αιώνα στην Ευρώπη ισχύει το «φεουδαλικό σύστημα», ή η «φεουδαρχία», από το καλούμενο *feudum* που σημαίνει κτήση. Μετά τον 11ο αιώνα η οικονομική βάση «μετακινήθηκε», από την επικέντρωση και την ανάπτυξη των επιχειρηματικών ιδεών σχετικά με τις καλλιέργειες και τα «φέουδα», προς τα αστικά κέντρα. Αργότερα τον 15ο και τον 16ο αιώνα, οι θρησκευτικές ιδέες του Martin Luther, του John Calvin και του John Knox ενθάρρυναν την ανάπτυξη του καπιταλισμού στη Βόρεια Ευρώπη. Οι οικονομικές απόψεις των συγγραφέων του Μεσαίωνα αφορούσαν κυρίως (Κορρές, 2010, 2012):

- την αξία των αγαθών· οι συγκεκριμένες ιδέες στηρίζονταν κυρίως στις απόψεις του Αριστοτέλη που διακρίνει μεταξύ της «αξίας χρήσης των αγαθών» και της «ανταλλακτικής αξίας».
- τη «δίκαιη τιμή» με την οποία ασχολήθηκαν οι «Σχολαστικοί συγγραφείς» και επηρεάστηκαν από τις αντιλήψεις του Αριστοτέλη για τη δικαιοσύνη στις επιχειρηματικές δραστηριότητες. Η «δίκαιη τιμή» περιλαμβάνει, εκτός από το κόστος του αγαθού, τη μεταφορά του αγαθού, την αμοιβή του εμπόρου για τη μεταφορά και τον κόπο να βρει αγοραστή, αλλά δεν περιλαμβάνει το κέρδος θα επιτρέπει να πλουτίσει ο έμπορος.
- τον ρόλο του κεφαλαίου.
- τη θεωρία του χρήματος.

Παράδειγμα 1:

Σύμφωνα με τον μύθο, ο Ερμής καινοτόμησε και εμπορεύτηκε με επιτυχία και αξιοποίησε έτσι την ευκαιρία του κέρδους. Πιο συγκεκριμένα, δημιούργησε ένα νέο προϊόν, τη λύρα από καβούκι χελώνας. Εν συνεχεία την αντάλλαξε με τον Απόλλωνα για ένα κοπάδι βόδια που είχε ο ίδιος κλέψει, αναγνωρίζοντας έτσι την αξία που είχε η λύρα για τον Απόλλωνα και επιτυγχάνοντας σημαντικό κέρδος από αυτή την εμπορική επιχειρηματική δραστηριότητα.

3.2 Οι βασικές οικονομικές και κοινωνικές σχολές

Οι βασικές σχολές είναι οι ακόλουθες (Κορρές 2009, 2012· Αγγελόπουλος, 1989):

- Οι Εμποροκράτες κατά τον 16ο και 17ο αιώνα.
- Οι Φυσιοκράτες κατά τον 18ο αιώνα.
- Η Κλασική Σχολή.
- Ο Σοσιαλισμός και ο Μαρξισμός.
- Νεοκλασική Σχολή (Φιλελεύθερη Σκέψη).
- Οι μεταρρυθμιστικές σχολές.
- Κεϋνσιανή Σχολή (Keynesians).
- Η Νεο-Κεϋνσιανή Σχολή (New Keynesians).
- Η Σχολή της Οικονομικής Γεωγραφίας.

3.2.1 Οι Εμποροκράτες κατά τον 16ο και 17ο αιώνα

Η περίοδος κατά τον 16ο και 17ο αιώνα αφορά τη χρονική περίοδο όπου δημιουργούνται ισχυρά κράτη στη Δυτική Ευρώπη και επίσης έχουμε σημαντική επιστημονική πρόοδο. Κατά τον 17ο αιώνα διαμορφώθηκε ένα σύστημα που ονομάστηκε «Εμποροκρατικό» ή «Μερκαντιλιστικό», που προέρχεται από τη λατινική λέξη mercantivism, δηλαδή εμποροκρατία. Ορισμένοι από τους βασικούς εκπροσώπους των εμποροκρατών είναι οι Thomas Mun, Sir William Petty, Thomas Wilson, Sir James Steuart, ο Jean Baptiste Colbert, ο Johann Joachim Becher, ο Antonio Serra, ο N. Machiavelli, ο G. Belloni, ο Luis Ortiz, ο Von Hormick, ο John Hales κ.ά. Οι κυριότερες αντιλήψεις των εμποροκρατικών συστημάτων είναι (Κορρές, 2010, 2012):

- Βασικός σκοπός είναι η δημιουργία ενός ισχυρού εθνικού κράτους.
- Σκοπός του είναι να πλουτίζει, που σημαίνει ότι το κράτος είναι πλούσιο καθώς και οι πολίτες.
- Ορισμένοι συγγραφείς ταύτισαν τον πλούτο της χώρας με την κατοχή πολύτιμων μετάλλων.
- Πρέπει να υπάρχει μια προσπάθεια ώστε οι εξαγωγές των προϊόντων να είναι μεγαλύτερες από τις εισαγωγές, έτσι ώστε να μην προκληθεί εκροή χρυσού.
- Σύμφωνα με τους εμποροκράτες πρέπει να υπάρχουν μέτρα, όπως για παράδειγμα, η επιδότηση των εθνικών βιομηχανιών, η απαγόρευση πώλησης πρώτων υλών στο εξωτερικό, η υιοθέτηση ενός συστήματος «προστατευτισμού» και ο περιορισμός στην εξαγωγή των πολύτιμων μετάλλων.

Κατά τη διάρκεια της εμποροκρατίας, τον 17ο και 18ο αιώνα, ο ρόλος του εμπόρου ήταν ιδιαίτερα σημαντικός στη λειτουργία της οικονομίας, όπου η βασική λειτουργία και το έργο των εμπόρων ήταν η αξιοποίηση της κάθε ευκαιρίας για κέρδος ως αντιστάθμισμα στην ανάληψη κινδύνων και στην αβεβαιότητα. Ο Cantillon (1754) σημειώνει τους άγνωστους και απρόβλεπτους κινδύνους που οφείλονται στην αβεβαιότητα της οικονομικής ζωής και τους οποίους αναλαμβάνει ο επιχειρηματίας, καθώς επίσης το κέρδος που έρχεται ως αντιστάθμισμα στην όλη προσπάθεια, στον κόπο και στο κόστος του επιχειρηματία.

3.2.2 Οι φυσιοκράτες κατά τον 18ο αιώνα

Οι συνεχείς πόλεμοι και η παραμέληση της γεωργίας στην Γαλλία κατά τον 18ο αιώνα δημιούργησαν μεγάλα προβλήματα στην οικονομία της. Στη χρονική αυτή περίοδο κυριάρχησε το κίνημα των «Διαφωτιστών», όπου διάφοροι στοχαστές όπως για παράδειγμα οι Voltaire, Montesquieu και Rousseau διατύπωσαν τις απόψεις τους κατά της οικονομικής καταπίεσης και υπέρ της επικράτησης του πνεύματος δικαίου. Την ίδια εποχή οι «εγκυκλοπαιδιστές» συνεργάστηκαν στη σύνταξη της «Μεγάλης εγκυκλοπαίδειας του 18ου αιώνα» που δημιουργήθηκε από τον φιλόσοφο Diderot. Στους εγκυκλοπαιδιστές ανήκε μια ομάδα στοχαστών που αποκαλούσαν τους εαυτούς τους «οι οικονομολόγοι» και έγιναν γνωστοί με το όνομα «φυσιοκράτες», οι οποίοι ασχολήθηκαν με θέματα πολιτικής οικονομίας και προσπάθησαν να βρουν τρόπους για να αντιμετωπίσουν την άσχημη οικονομική κατάσταση στη Γαλλία (Καραγιάννης, Κορρές, & Ζαρίφης, 2001). Κατά το δεύτερο μισό

του 18ου αιώνα, οι Γάλλοι συγγραφείς όπως ο Francois Quesnay, ο A. R. Turgot ασχολήθηκαν με τη γενική περιγραφή της οικονομίας και συνέστησαν την πρώτη οικονομική σχολή των «Φυσιοκρατών». Βασικό ρόλο στο σύστημά τους διαδραμάτισε η γεωργική επιχειρηματική και παραγωγική δραστηριότητα, καθώς επίσης και η παραγωγικότητα της φύσης. Οι φυσιοκράτες τόνισαν τη λειτουργία του επιχειρηματία-γεωργού στην παροχή κεφαλαίων, στην εκμίσθωση άλλων παραγωγικών συντελεστών και στην επανεπένδυση κεφαλαίων που είναι απαραίτητα για τη βελτίωση της γεωργικής παραγωγής και της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Οι κυριότερες αντιλήψεις των «φυσιοκρατών» ή «οικονομολόγων» είναι οι εξής (Korres, 2010, 2012):

- Το εμπόριο είναι μια παραγωγική ασχολία και όχι η παραγωγή νέου πλούτου, ενώ οι βασικές ασχολίες που δίνουν πλούτο είναι η γεωργία, οι εξορυκτικές εργασίες, όπως μεταλλεία και έδαφος.
- Το φορολογικό σύστημα πρέπει να στηρίζεται αποκλειστικά στην «έγγειο φορολογία».
- Πρέπει να προστατεύεται η ατομική ιδιοκτησία.
- Η επιχειρηματική και παραγωγική δραστηριότητα, όπως και η γεωργική παραγωγή, πρέπει να απολαμβάνει τη μεγαλύτερη προστασία και δυνατή ελευθερία.
- Πρέπει να περιορίζονται στο ελάχιστο οι κρατικές παρεμβάσεις που μπορεί να διαταράξουν τη λειτουργία της οικονομικής τάξης, της επιχειρηματικής και παραγωγικής δραστηριότητας.
- Σύμφωνα με τον «οικονομικό πίνακα» που συνέταξε ο Quesnay, διακρίνονται τρεις βασικές κοινωνικές τάξεις: οι γαιοκτήμονες, οι χωρικοί και οι τεχνίτες που αναπτύσσουν συναλλακτικές σχέσεις.

3.2.3 Η Κλασική Σχολή

Η χρονική περίοδος για την Κλασική Σχολή είναι η περίοδος 1776-1871. Το 1776 ο Adam Smith δημοσιεύει το θεμελιώδες του έργο *Ο Πλούτος των Εθνών*. Η εποχή των κλασικών ταυτίζεται με την περίοδο της βιομηχανικής επανάστασης στη Βρετανία. Οι κυριότεροι εκπρόσωποι της σχολής είναι ο John Stuart Mill, ο David Ricardo, ο J.B. Say, ο T.R. Malthus και ο Adam Smith. Πιο συγκεκριμένα, οι βασικότερες θεωρίες και τα έργα των πιο σημαντικών εκπροσώπων έχουν ως εξής (Korres, 2010, 2012):

- Ο Adam Smith έγινε γνωστός από το έργο του *The Wealth of Nations* (1776) που παρουσιάζει συστηματικά τη λειτουργία της οικονομίας της αγοράς και του κεφαλαιοκρατικού συστήματος παραγωγής και αναλύει τους παράγοντες που μπορεί να οδηγήσουν στην οικονομική ανάπτυξη, όπου η οικονομία πετυχαίνει την αριστοποίηση όχι με τις άμεσες επεμβάσεις και τους ελέγχους αλλά μονάχα με το δικαίωμα του καθενός να επιδιώκει το δικό του συμφέρον, ενώ υπάρχει πάντοτε ένα «αόρατο χέρι» (the invisible hand), το οποίο ενεργεί με βάση τον ελεύθερο ανταγωνισμό που επιβάλλει η αγορά ώστε τα αγαθά να παράγονται και να πωλούνται σε εκείνες τις τιμές που επιτυγχάνουν την ίση διανομή και μετατρέπουν τη σύγκρουση των ατόμων σε γενική ευημερία. Ο Adam Smith τόνισε τη θετική συμβολή του επιχειρηματία που διαθέτει τα ιδικά του κεφάλαια και οργανώνει και εποπτεύει τη παραγωγική διαδικασία.
- Ο Thomas R. Malthus (1766-1834) έγινε γνωστός με τη θεωρία του για τον πληθυσμό στο έργο του *Essay on the Principle of Population* (1798), όπου σύμφωνα με τη θεωρία αυτή ο πληθυσμός αυξάνεται κατά γεωμετρική πρόοδο ενώ τα αγαθά αυξάνουν κατά αριθμητική πρόοδο. Τα εμπόδια για την αύξηση του πληθυσμού και την αποφυγή της «πληθυσμιακής παγίδας» (population trap) είναι αφενός τα μέτρα προφύλαξης, με την αναβολή γάμων και τον έλεγχο του πληθυσμού και των πληθυσμιακών πιέσεων, και αφετέρου τα διάφορα γεγονότα όπως για παράδειγμα ο πόλεμος, η πείνα και οι ασθένειες που περιορίζουν την αύξηση του πληθυσμού. Για να μπορέσουν να αποτραπούν τα προβλήματα της υπερπληθυσμιακής αύξησης, θα πρέπει να αυξηθεί η παραγωγή και προσφορά των αγαθών μέσω της επιχειρηματικής και παραγωγικής δραστηριότητας και με τη βοήθεια των αποταμιεύσεων, των επενδύσεων και της τεχνολογικής προόδου (Πολυχρονόπουλος, & Κορρές, 2005).
- Ο David Ricardo (1772-1823) έγινε γνωστός για το έργο του *Αρχές Πολιτικής Οικονομίας και Φορολογίας* (*Principle of Political Economy and Taxation*, 1817), όπου αναλύει και εξετάζει τη θεωρία για την «έγγεια πρόσοδο», σύμφωνα με την οποία η «διαφορική έγγεια πρόσοδος» είναι η πρόσοδος που οφείλεται στη διαφορά της ποσότητας των προϊόντων τα οποία παράγονται από την καλλιέργεια δύο κτημάτων που απασχολούν ίσες ποσότητες κεφαλαίου και εργασίας. Σύμφωνα με τη θεωρία για την «εργασιακή αξία» (labour theory of value), η ανταλλακτική αξία των αγαθών προσδιορίζεται με βάση την εργασία που χρειάστηκε για την παραγωγή των αγαθών. Τέλος, σύμφωνα με τη θεωρία για το «συγκριτικό πλεονέκτημα» που στηρίζεται στη βάση του φιλελευθερισμού και στη θεωρία του διεθνούς εμπορίου και της επιχειρηματικής και παραγωγικής δραστηριότητας, είναι συμφέρον κάθε χώρας να εξειδικευτεί στην παραγωγή των προϊόντων στα οποία έχει «συγκριτικό πλεονέκτη-

μα», δηλαδή είναι «προικισμένη» σε ποιότητα και ποσότητα παραγωγής των συγκεκριμένων προϊόντων. Σύμφωνα με τον Ricardo, όποια χώρα έχει τη δυνατότητα να παράγει φθηνά και ποιοτικά ένα προϊόν, τότε θα πρέπει να «εξειδικευτεί» στο συγκεκριμένο προϊόν και έτσι μπορεί να πετύχει «συγκριτικό και ανταγωνιστικό πλεονέκτημα» και να αναπτυχθεί ταχύτερα και περισσότερο. Η θεωρία του «συγκριτικού πλεονεκτήματος» αποτέλεσε τη βάση των θεωριών του διεθνούς εμπορίου (international trade).

Οι βασικές αρχές της Κλασικής Σχολής έχουν ως εξής (Κορρές, 2014 & 2015):

- Θεμελίωσαν την αρχή τους στον θεσμό της ατομικής ιδιοκτησίας, δηλαδή στην αρχή του laissez-faire και στον θεσμό της οικονομικής ελευθερίας.
- Έδωσαν ιδιαίτερη σημασία και βαρύτητα στον θεσμό της επιχειρηματικής και παραγωγικής δραστηριότητας.
- Οι «δυνάμεις της αγοράς», δηλαδή την προσφορά και τη ζήτηση, συντελούν στην ισορροπία και την αύξηση της παραγωγής, την ανταλλαγή των αγαθών και την κατανομή του εισοδήματος, ενώ η κρατική παρέμβαση είναι περιττή.
- Από τους βασικούς πλουτοπαραγωγικούς κλάδους της οικονομίας θεωρείται η βιομηχανία.
- Υπάρχει η αντίληψη του homo economicus, δηλαδή του ανθρώπου που προσπαθεί να πετύχει τη μεγαλύτερη δυνατή ωφέλεια με το μικρότερο κόστος και τη μικρότερη δυνατή προσπάθεια.
- Μελέτησαν την κοινωνική οικονομία συνολικά και διατύπωσαν διάφορους νόμους και μεθόδους για την ανάλυση των οικονομικών και κοινωνικών φαινομένων.
- Οι οπαδοί του Adam Smith και της Κλασικής Σχολής έδωσαν ιδιαίτερη σημασία και διεύρυναν τον ρόλο του επιχειρηματία, καθορίζοντάς τον ως εκείνο το άτομο που, κατέχοντας ή έχοντας πρόσβαση σε διάφορους συντελεστές της παραγωγής και κάτω από συνθήκες αβεβαιότητας και κινδύνου, προχωρεί στην οργάνωσή τους επιδιώκοντας την ελαχιστοποίηση του κόστους παραγωγής και την αύξηση της κερδοφορίας της επιχείρησης.
- Αργότερα, ο Say (1803) τόνισε ότι ο βασικός και αναντικατάστατος ρόλος του επιχειρηματία είναι να συνδυάζει τους παραγωγικούς συντελεστές και να λαμβάνει κρίσιμες και σημαντικές αποφάσεις που μπορεί να οδηγήσουν την επιχείρηση να αναπτύσσεται με το μεγαλύτερο δυνατό παραγωγικό αποτέλεσμα και κέρδος και με το χαμηλότερο δυνατό κόστος. Στο κλασικό υπόδειγμα επίσης κυριαρχεί και η ποσοτική θεωρία του χρήματος και ο νόμος του Say. Σύμφωνα με τον νόμο του Say, η προσφορά του αγαθού δημιουργεί τη δική της ζήτηση, ενώ υπάρχει πλήρη απασχόληση των πόρων της οικονομίας, η συνάρτηση παραγωγής και η τιμή του επιτοκίου.
- Ο Senior (1836) αναγνώρισε ότι ο επιχειρηματίας θα πρέπει να κατέχει ειδικές γνώσεις για το αντικείμενο της επιχείρησης και τον τρόπο λειτουργίας της αγοράς και με βάση αυτές να κάνει προβλέψεις που αφορούν διάφορα αβέβαια και μελλοντικά δεδομένα. Εάν οι προβλέψεις με βάση τις οποίες έκανε τις επιχειρηματικές και παραγωγικές δραστηριότητες ευδοκιμήσουν, τότε θα εισπράξει κέρδη, ενώ σε αντίθετη περίπτωση θα υποστεί ζημίες.
- Ο Hamilton (1878) υποστήριξε ότι η λειτουργία της επιχειρηματικής και παραγωγικής δραστηριότητας συνίσταται στην ανάληψη διαφόρων κινδύνων και αβεβαιότητας της οικονομικής ζωής που δεν μπορούν να αντασφαλιστούν, καθόσον εάν αντιμετώπιζαν βέβαιες και ακίνδυνες καταστάσεις τότε θα ήταν μισθωτή και υπαλληλική εργασία.
- Οι Γερμανοί οικονομολόγοι, όπως για παράδειγμα ο F. Von Herman, Hans Mangoldt, κ.ά, ανέπτυξαν ενδιαφέρουσες ιδέες για την επιχειρηματική και παραγωγική δραστηριότητα, που σύμφωνα με αυτούς επικεντρώνεται στις νέες καινοτομίες, στην ανάληψη κινδύνων, στην οργάνωση και διοίκηση των επιχειρήσεων.
- Η «Νέα Κλασική Οικονομική» (New-Classical Economics), ή όπως καλείται αλλιώς και «Σχολή των Ορθολογικών Προσδοκιών και των Προβλέψεων» (Rational Expectations School) με βασικούς εκπρόσωπους τους Lucas, Sargent, Wallace, Prescott, Barro κ.ά αποτέλεσε συνέχεια της Κλασικής Σχολής. Σύμφωνα με τη «Σχολή των Ορθολογικών Προσδοκιών και των Προβλέψεων», τα άτομα κάνουν διάφορες υποκειμενικές προβλέψεις για τις «ενδογενείς και τις εξωγενείς» μεταβλητές του συστήματος (δηλαδή, αυτές που προσδιορίζονται μέσα στο υπόδειγμα ή εκείνες που προσδιορίζονται έξω από το υπόδειγμα, αντίστοιχα), χρησιμοποιώντας κάθε δυνατή πληροφόρηση για να μπορέσουν να αποκομίσουν μεγαλύτερη οικονομική μέγιστη ωφέλεια, να μεγιστοποιήσουν την επιχειρηματική και παραγωγική δραστηριότητα και την κερδοφορία της επιχείρησης.

Η Κλασική Σχολή και τα κλασικά υποδείγματα δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στα ακόλουθα σημεία:

- Δεν υπάρχουν αδρανούντες πόροι ενεργού πληθυσμού, υπάρχει δηλαδή πλήρης απασχόληση.
- Δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στον παραγωγικό συντελεστή και πιο συγκεκριμένα στο έδαφος.
- Ισχύει ο «νόμος των φθινουσών αποδόσεων».
- Ισχύει ο «σιδηρός νόμος του εργατικού μισθού», δηλαδή, πλήρη συσχέτιση πληθυσμού, απασχόλησης και ημερομισθίου.

Τα βασικά μειονεκτήματα του κλασικού υποδείγματος είναι:

- Η ανεργία.
- Η διανομή πλούτου.
- Η ανισοκατανομή πλούτου και εισοδήματος .

Τα βασικά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της Κλασικής Σχολής παρουσιάζονται στον Πίνακα 3.1.

Πίνακας 3.1 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της Κλασικής Σχολής

Θετικά Σημεία Κλασικής Σχολής:	Αρνητικά Σημεία Κλασικής Σχολής:
<ul style="list-style-type: none"> • Δίνουν έμφαση στην επιχειρηματικότητα και στην οικονομική μεγέθυνση. • Δίνουν έμφαση στην πρωτογενή παραγωγή. • Ισχύει ο νόμος των φθινουσών αποδόσεων. 	<ul style="list-style-type: none"> • Δεν δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην ανεργία. • Δεν δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στη διανομή του πλούτου και στην ανισοκατανομή του εισοδήματος.

Πηγή: *Ίδια επεξεργασία.*

3.2.4 Ο Σοσιαλισμός και ο Μαρξισμός

Η θεωρία των κλασικών βασίστηκε στην οικονομία της ελεύθερης αγοράς, η οποία όμως ως γνωστόν έχει πάρα πολλές υποθέσεις και «αδυναμίες», όπως για παράδειγμα την πλήρη πληροφόρηση καταναλωτών και προμηθευτών και την πλήρη γνώση της αγοράς, η τέλεια λειτουργία της αγοράς όπου δεν υπάρχουν εμπόδια και ότι τα όποια τυχόν πιθανά εμπόδια επιλύονται από τις «δυνάμεις της αγοράς» δηλαδή την προσφορά και ζήτηση· όλα αυτά την καθιστούν δύσκολα εφαρμόσιμη και ένα περισσότερο θεωρητικό υπόδειγμα (85 % στη θεωρία και μόνο 15 % στην πραγματικότητα). Ταυτόχρονα, όμως, η κατάσταση της εργατικής τάξης χειροτέρευε διαρκώς, γεγονός που προκάλεσε πολλές αντιδράσεις. Η σχολή και το κίνημα που αναπτύχθηκε ως αντίδραση ήταν η σχολή του σοσιαλισμού με διάφορες αποχρώσεις, όπως οι εξής (Korres, 2010, 2012):

- Η σχολή του «ουτοπικού σοσιαλισμού», σύμφωνα με την οποία διαμορφώνεται η ιδανική κοινωνία, όπου η αδελφική αγάπη θα αντικαθιστά την «πάλη των τάξεων». Βασικοί εκπρόσωποι ήταν ο Robert Owen και ο Charles Fourier που έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στη συνεργατική επιχειρηματική δραστηριότητα και στην κοινωνική επιχειρηματικότητα. Στην πράξη ήταν ελάχιστα τα σχέδια του «ουτοπικού σοσιαλισμού» που εφαρμόστηκαν, χωρίς βέβαια μεγάλη επιτυχία.
- Η σχολή του «χριστιανικού σοσιαλισμού» σύμφωνα με την οποία στόχος ήταν η βελτίωση της θέσης των εργαζομένων με την εφαρμογή των χριστιανικών αρχών, όπως για παράδειγμα η βελτίωση της εργατικής νομοθεσίας, η δημιουργία συνεταιρισμών, η βελτίωση της εκπαίδευσης και των συνθηκών εργασίας κ.ά. Βασικοί εκπρόσωποι ήταν ο Charles Kingsley και ο F.D. Maurice που έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στην επιχειρηματική δραστηριότητα και στην επιχειρηματικότητα που διέπεται από τους νόμους και τα ήθη του χριστιανισμού.
- Η σχολή του «κρατικού σοσιαλισμού» σύμφωνα με την οποία το κράτος πρέπει να κρατικοποιήσει τις ιδιωτικές επιχειρήσεις και να παραμείνει ο μοναδικός εργοδότης. Σύμφωνα με τη σχολή αυτή, το κράτος πρέπει να ενισχύσει και να χρηματοδοτήσει τους συνεταιρισμούς και την επιχειρηματική δραστηριότητα ώστε να μπορέσουν να προστατευτούν οι καταναλωτές. Βασικοί εκπρόσωποι ήταν ο Louis Blanc, ο Johan Karl Rodbertus και ο Ferdinand Lassale.
- Η σχολή του «επιστημονικού σοσιαλισμού», βασικός εκπρόσωπος της οποίας θεωρείται ο Karl Marx (1818-1883). Οι ριζοσπαστικές ιδέες που εμφανίστηκαν τον 19ο αιώνα ήταν αντίθετες με τις κλασικές αρχές. Για παράδειγμα ο Sismondi (1815), ο Hodgskin (1820) και ο Thomson (1830) τάχθηκαν εναντίον του κεφαλαιούχου-επιχειρηματία που με τη δύναμη των κεφαλαίων εξαγοράζει την εργατική δύναμη και αποκομίζει κέρδη για τα οποία δεν εργάστηκε. Βασικό έργο του Karl Marx ήταν το Κεφάλαιο, (*Das Capital*) του οποίου ο πρώτος τόμος εκδόθηκε το 1867 και οι υπόλοιποι δύο

ενώ ο συγγραφέας δεν βρισκόταν πια στη ζωή (1885 και 1894, αντίστοιχα). Ο Karl Marx στράφηκε εναντίον της λειτουργίας του κεφαλαίου-επιχειρηματία υποστηρίζοντας ότι το άτομο αυτό στηρίζεται στη δύναμη του κεφαλαίου που κατέχει και είναι σε θέση να νοικιάζει την εργατική δύναμη με σκοπό να τη χρησιμοποιήσει έτσι ώστε να παράγει προϊόντα μεγαλύτερης αξίας από αυτήν που πλήρωσε για την εργασία. Την «υπεραξία» που παράγει ο εργάτης την «καρπώνεται» ο κεφαλαιούχος επιχειρηματίας. Το κέρδος κατά τον Karl Marx δεν αποτελεί ανταμοιβή για κάποια παραγωγική δραστηριότητα, αλλά δημιουργείται μέσα από τις παραγωγικές σχέσεις που έχουν εμφανιστεί στην καπιταλιστική οικονομία και δίνουν το δικαίωμα στον επιχειρηματία και κάτοχο του κεφαλαίου να παράγει και να πουλά σε μεγαλύτερη αξία τα προϊόντα από το κόστος παραγωγής τους. Ο Karl Marx διατύπωσε τη θεωρία της «υπεραξίας», όπου ο κεφαλαιούχος κρατεί για δικό του συμφέρον εκείνο το τμήμα που περισσεύει μετά την πληρωμή των μισθών στους εργάτες, έτσι γίνεται η αυξανόμενη συσσώρευση των κεφαλαίων ενώ οι εργατικές μάζες δεν είναι πλέον σε θέση να γίνουν αγοραστές όλων των εμπορευμάτων, γεγονός που προκαλεί «κρίση υπερπαραγωγής» δηλαδή τη διατάραξη της ισορροπίας μεταξύ παραγωγής και κατανάλωσης που εν συνεχεία οδηγεί στην καταστροφή των μικρών επιχειρήσεων και επιταχύνει τη διαδικασία συγκέντρωσης όλης της παραγωγής σε μερικές μόνο μεγάλες επιχειρήσεις. Ο Karl Marx υποστηρίζει ότι στην παραγωγή που γίνεται στη μεγάλη βιομηχανία, θα έπρεπε να αντιστοιχεί όχι πλέον η ατομική ιδιοκτησία, αλλά η συλλογική (κολλεκτιβιστική) ιδιοκτησία. Ο Karl Marx προβλέπει την κατάρρευση του καπιταλιστικού συστήματος και την αντικατάστασή του από τον κολλεκτιβισμό. Η Μαρξιστική Σχολή βασίζεται στον κρατικό έλεγχο και στην παρέμβαση του κράτους. Ο Karl Marx έδωσε ιδιαίτερη σημασία στα ακόλουθα σημεία:

- Αποτυχία του καπιταλιστικού συστήματος, εμπόδιο ανάπτυξης.
- Οι τάξεις των έχοντων και οι μη έχοντες.
- Βασικό πρόβλημα είναι η διανομή πλούτου και εισοδήματος.
- Υπάρχουν συνεχείς συγκρούσεις που οδηγούν στη μεταβολή και στην ανάπτυξη.

Βασικοί εκπρόσωποι της σχολής του «επιστημονικού σοσιαλισμού» ήταν ο Karl Marx, ο Friedrich Engels και ο Luxemburg.

- Η σχολή του «δημοκρατικού σοσιαλισμού» σύμφωνα με την οποία τα μέσα παραγωγής και οι επιχειρηματικές και παραγωγικές δραστηριότητες πρέπει να ανήκουν στο δημόσιο και ο έλεγχος της λειτουργίας τους να ασκείται από τους εργαζομένους, μέσω των εκπροσώπων τους που θα εκλέγονται με δημοκρατικές διαδικασίες. Βασικοί εκπρόσωποι της σχολής του «δημοκρατικού σοσιαλισμού» ήταν ο George Bernard Shaw, ο H.G. Wells και η Beatrice Webb.

3.2.5 Νεοκλασική Σχολή

Η Νεοκλασική Σχολή εισήγαγε την έννοια της λήψης των αποφάσεων με βάση ένα καθαρά ωφελμιστικό υπολογισμό των ατόμων που στοχεύουν στη μεγιστοποίηση της χρησιμότητάς τους με το δυνατότερο χαμηλότερο κόστος και θυσία. Όπως και οι κλασικοί, υποστήριζαν τον θεσμό της ατομικής ιδιοκτησίας, δηλαδή την αρχή του laissez-faire και τον θεσμό της οικονομικής ελευθερίας. Όπως αναφέραμε, βασικός εκφραστής της κλασικής σχολής ήταν ο Adam Smith (1723 – 1790) με τα βασικά ακόλουθα επιχειρήματα (Korres, 2010, 2012):

- Το αόρατο χέρι αγοράς, δηλαδή οι «δυνάμεις της αγοράς», η προσφορά και η ζήτηση επιλύουν τα διάφορα προβλήματα.
- Τα πάντα λύνονται με τις δυνάμεις της φιλελεύθερης αγοράς (προσφορά και ζήτηση).
- Ο καταμερισμός της εργασίας και αυτορρυθμιζόμενη αγορά.

Σε αντίθεση με τους κλασικούς οικονομολόγους που μελέτησαν την οικονομία ως σύνολο, οι νεοκλασικοί ασχολήθηκαν ιδιαίτερα με τη μικροοικονομική ανάλυση και θεωρία, όπως για παράδειγμα τα υποδείγματα προσφοράς-προμηθευτών, επιχειρήσεων και αγορών. Επίσης σε αντίθεση με τους κλασικούς οικονομολόγους που υποστήριζαν ότι ο προσδιοριστικός παράγοντας της ανταλλακτικής αξίας των αγαθών είναι η εργασία, οι νεοκλασικοί ασχολήθηκαν με τον σχηματισμό της τιμής των αγαθών, που υποστήριζαν ότι προσδιοριστικοί παράγοντες της είναι το κόστος παραγωγής και η ζήτηση των αγαθών. Το νεοκλασικό υπόδειγμα υποθέτει ότι οι τιμές και οι μισθοί είναι εντελώς εύκαμπτοι, η αναζήτηση της αγοράς εργασίας, καθώς επίσης και η αυξομείωση του εργατικού δυναμικού στις επιχειρήσεις δεν συνεπάγεται κανένα κόστος, ενώ οι επιχειρήσεις λειτουργούν σ' ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον.

Η συνάρτηση παραγωγής, σύμφωνα με το νεοκλασικό υπόδειγμα, εκφράζεται από τη σχέση μεταξύ των παραγωγικών συντελεστών και της ποσότητας, δηλαδή: $Y=f(N)$. Στη συνάρτηση παραγωγής, σύμφωνα με το νεοκλασικό υπόδειγμα, η εργασία υπόκειται στον «νόμο των φθινουσών αποδόσεων», δηλαδή η αύξηση του προϊόντος που προκύπτει από τη χρησιμοποίηση μίας επιπλέον μονάδας εργασίας φθίνει καθώς αυξάνεται η ποσότητα της χρησιμοποιούμενης εργασίας.

Ο William Stanley Jevons (1871) ήταν ένας από τους βασικούς πρωταγωνιστές της θεωρίας της «οριακής επανάστασης» που επισήμανε ότι η τάξη των επιχειρηματιών διευθύνει τις επιχειρήσεις και τις διάφορες παραγωγικές δραστηριότητες κάνοντας εκτιμήσεις για την αναμενόμενη ζήτηση της παραγωγής και με βάση αυτήν σχεδιάζει και συντονίζει τους διάφορους παραγωγικούς συντελεστές και την παραγωγή και προμήθεια των αγαθών. Την ίδια εποχή ο Leon Walras θεώρησε ότι ο βασικός ρόλος του επιχειρηματία είναι να συνδυάζει τους διάφορους παραγωγικούς συντελεστές σύμφωνα με τις υπάρχουσες τεχνολογικές δυνατότητες με τον πιο αποτελεσματικό και αποδοτικό τρόπο, ώστε να αυξάνει την κερδοφορία και να ενεργεί ως διανεμητής του εισοδήματος. Η Σχολή της Λωζάννης, είτε μαθηματική σχολή είτε σχολή της γενικής ισορροπίας, προσπάθησε να συνδυάσει την έννοια της οριακής χρησιμότητας με την έννοια της γενικής ισορροπίας της προσφοράς και ζήτησης στις αγορές των αγαθών και των υπηρεσιών. Βασικοί εκπρόσωποι της ήταν ο Leon Walras και ο Ιταλός οικονομολόγος Vilfredo Pareto. Εν συνεχεία ο Alfred Marshall (1890) έθεσε πολλές από τις γενικές αποδεκτές αρχές και τις θεωρίες γύρω από τα επιχειρηματικά κίνητρα και τις επιχειρηματικές λειτουργίες. Η Αγγλική σχολή που κυριαρχείται από τον Marshall υποστηρίζει ότι οι τιμές των αγαθών προσδιορίζονται από την οριακή χρησιμότητα σε συνδυασμό με τα έξοδα παραγωγής, όπως για παράδειγμα, μισθό, τόκο και έγγειο-πρόσοδο, ενώ η κατανομή του εισοδήματος πραγματοποιείται από τον συνδυασμό προσφοράς και ζήτησης των συντελεστών παραγωγής. Ως βασικά επιχειρηματικά κίνητρα για να ακολουθήσει κάποιος επιχειρηματική καριέρα ξεχώρισε ιδιαίτερα το κέρδος, την ανεξαρτησία αλλά και τις γνώσεις, την εμπειρία της αγοράς καθώς επίσης και την εμπειρία διαχείρισης, οργάνωσης, λειτουργίας της επιχείρησης και λήψης των σχετικών αποφάσεων. Σύμφωνα με τον Alfred Marshall, ο επιχειρηματίας επιτελεί τις ακόλουθες δραστηριότητες (Πολυχρονόπουλος, & Κορρές, 2005):

- Ο επιχειρηματίας συνδυάζει τους απαραίτητους παραγωγικούς συντελεστές, ιδιαίτερα το κεφάλαιο και την εργασία, για την ολοκλήρωση της παραγωγικής και επιχειρηματικής διαδικασίας.
- Επίσης, ο επιχειρηματίας φροντίζει το σχέδιο οργάνωσης και λειτουργίας της επιχείρησης.
- Τέλος, φροντίζει για τη λήψη των αποφάσεων και τον έλεγχο της πορείας και των λεπτομερειών της επιχείρησης.

Τα νεοκλασικά υποδείγματα δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στα ακόλουθα σημεία:

- Βασικός παράγοντας θεωρούνται οι «επενδύσεις ή το κεφάλαιο», και μάλιστα οι επενδύσεις σε νέες τεχνολογίες, η τεχνολογική πρόοδος, η έρευνα και ανάπτυξη και το ανθρώπινο δυναμικό.
- Είναι δυνατή η υποκατάσταση των συντελεστών της παραγωγής.
- Υπάρχει πλήρης απασχόληση των πόρων της οικονομίας.
- Οι δυνάμεις της αγοράς, δηλαδή η προσφορά και η ζήτηση, φέρνουν την ισορροπία και την επιτυχία στην αγορά.

Τα βασικά μειονεκτήματα του νεοκλασικού υποδείγματος, που είναι και σημεία ιδιαίτερης κριτικής καθόσον αποτελούν τα σημαντικότερα προβλήματα του σύγχρονου κόσμου, αφορούν τα ακόλουθα σημεία:

- Η πλήρης απασχόληση και η μη ύπαρξη ανεργίας.
- Η ισοκατανομή και η διανομή του πλούτου.
- Η επιτυχία της αγοράς και η λύση όλων των προβλημάτων στηρίζεται στις «δυνάμεις της αγοράς», δηλαδή την προσφορά και τη ζήτηση.

Ενώ μέχρι το 1970, η μακροοικονομική πολιτική βασιζόταν ιδιαίτερα στα «οικονομικά της ζήτησης», από το 1981 η βασική κυρίαρχη ιδεολογία ήταν τα «οικονομικά της προσφοράς» με στόχο την αύξηση της παραγωγής και κύριο χαρακτηριστικό τις φορολογικές ελαφρύνσεις. Σύμφωνα με τον Laffer, η «καμπύλη Laffer» δείχνει ότι ενώ τα συνολικά έσοδα από φόρους αρχικά αυξάνονται ανάλογα με τους φορολογικούς συντελεστές, από κάποιο σημείο και μετά μειώνονται σταθερά. Η Νεοκλασική Σχολή ονομάζεται και «σχολή της οριακής χρησιμότητας», όπου με βάση τις ιδιαίτερες ιδέες που διατύπωσαν οι νεοκλασικοί οικονομολόγοι μπορούμε να διακρίνουμε τις ακόλουθες «τάσεις»-σχολές.

Βασικοί εκπρόσωποι της Αγγλικής σχολής ήταν ο Marshall, ο Edgeworth, ο Wicksteed και ο A.C. Pigou. Τα βασικά πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της Νεοκλασικής Σχολής παρουσιάζονται στον Πίνακα 3.2.

Πίνακας 3.2 Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της Νεοκλασικής Σχολής

Θετικά Σημεία Νεοκλασικής Σχολής:	Αρνητικά Σημεία Νεοκλασικής Σχολής:
<ul style="list-style-type: none"> • Βασικό παράγοντα για την οικονομική μεγέθυνση θεωρούν τις επενδύσεις και την επιχειρηματικότητα. • Δίνουν έμφαση στην ελεύθερη αγορά και στην προσφορά και ζήτηση. 	<ul style="list-style-type: none"> • Δεν δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στην ανεργία. • Δεν δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στη διανομή του πλούτου και όλα εξαρτώνται από την επιτυχία της ελεύθερης αγοράς.

Πηγή: *Ιδια επεξεργασία.*

3.2.6 Η Αυστριακή Σχολή

Ο αρχηγός της σχολής αυτής, ο Carl Menger (1871), έθεσε τη βάση για την «οριακή επανάσταση ή οριακή χρησιμότητα». Η Αυστριακή σχολή θεωρείται μια από τις πλέον συγκροτημένες σχολές που εμφανίζονται στην οικονομική επιστήμη και στηρίζεται σχεδόν αποκλειστικά στην έννοια της οριακής χρησιμότητας. Σύμφωνα με τον Carl Menger, ο επιχειρηματίας πρέπει να επιδίδεται στις ακόλουθες ενέργειες:

- Την απόκτηση πληροφοριών για την αγορά, σύμφωνα με τις οποίες κάνει τους διάφορους οικονομικούς υπολογισμούς που είναι απαραίτητοι για τη βιωσιμότητα της επιχείρησης.
- Την επιθυμία για δράση και την εποπτεία της παραγωγικής διαδικασίας.

Ένας άλλος σημαντικός Αυστριακός οικονομολόγος ήταν ο Ludwig Von Mises (1949) που ερμήνευσε την επιχειρηματικότητα ως μια εξειδικευμένη ανθρώπινη δραστηριότητα που ασκείται από άτομα που κατέχουν ειδικές γνώσεις και πληροφορίες για την αγορά και προτίθενται να αξιοποιήσουν οποιαδήποτε μεταβολή στην οικονομία. Βασικοί εκπρόσωποι της Αυστριακής Σχολής επίσης ήταν ο Carl Menger και ο Friedrich Von Wieser.

Παράλληλα με την Αυστριακή Σχολή αναπτύχθηκε και η Αμερικανική Σχολή που συνδυάζει τους βασικούς άξονες της Αυστριακής Σχολής και της Αγγλικής Σχολής. Βασικοί άξονές της ήταν η θεωρία της παραγωγής και η κατανομή του εισοδήματος, όπου σε συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού ο παραγωγός απασχολεί τους συντελεστές παραγωγής έως ότου η αμοιβή της οριακής μονάδας κάθε συντελεστή παραγωγής εξισωθεί με την αξία του οριακού του προϊόντος. Βασικοί εκπρόσωποι της σχολής αυτής ήταν ο John Bates Clark, ο E. Seligman και ο F. W. Taissig. Εν συνεχεία αναπτύχθηκε η Σουηδική Σχολή, που η βασικότερη συμβολή της αναφέρεται στη νομισματική θεωρία και ο κυριότερος εκπρόσωπός της είναι ο Knut Wicksell.

3.2.7 Οι Μεταρρυθμιστικές Σχολές

Οι Μεταρρυθμιστικές Σχολές απορρίπτουν την άποψη των Κλασικών, όπου επικρατεί ο θεσμός της ατομικής ιδιοκτησίας, δηλαδή στην αρχή του *laissez-faire*. Οι Μεταρρυθμιστές υποστηρίζουν την ανάγκη παρέμβασης του κράτους, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι υποστηρίζουν τη μεταβίβαση της ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής στον κράτος. Οι Μεταρρυθμιστές αποτελούν μια «ενδιάμεση» κατηγορία μεταξύ των Κλασικών και των Νεοκλασικών και μεταξύ των Σοσιαλιστών. Οι δύο βασικές κατηγορίες σχολών που εκπροσωπούν τις μεταρρυθμιστικές σχολές είναι οι εξής (Korres, 2010, 2012):

- Η «ιστορική σχολή» που αναπτύχθηκε στη Γερμανία. Σύμφωνα με αυτήν, η οικονομική πραγματικότητα υπόκειται σε συνεχείς μεταβολές που ρυθμίζονται από ειδικούς νόμους που μπορούν να μελετηθούν και να αναλυθούν μόνο με τη χρησιμοποίηση της «επαγωγικής μεθόδου», δηλαδή την οικονομική ιστορία και τη στατιστική. Βασικοί εκπρόσωποι ήταν ο Friedrich List, ο Max Weber και ο Werner Sombart.
- Ο Schumpeter (1911) ήταν ο πρωτεργάτης της θεωρίας του «καινοτόμου επιχειρηματία», όπου οι επιχειρηματίες χρησιμοποιούν διάφορες καινοτομίες για παραγωγικούς και κερδοσκοπικούς σκοπούς. Σύμφωνα με τον Schumpeter (1911), ο επιχειρηματίας εισάγει καινοτομίες με τους ακόλουθους τρόπους (Καραγιάννης, Κορρές, & Ζαρίφης, 2001):
  - Εισαγωγή ποιοτικά καλύτερου προϊόντος ή υπηρεσίας.
  - Χρησιμοποίηση νέας, βελτιωμένης μεθόδου παραγωγής με μικρότερο κόστος.
  - Δημιουργία νέας αγοράς.
  - Χρησιμοποίηση νέας, βελτιωμένης οργάνωσης της επιχείρησης με μικρότερο κόστος, δηλαδή «δημιουργική μίμηση». Σύμφωνα με τη «δημιουργική μίμηση» ο επιχειρηματίας παρακολουθεί και εξετάζει τις αδυναμίες της υπάρχουσας καινοτομίας, και εν συνεχεία τις βελτιώνει και τις προσαρμόζει με τρόπο που να καλύπτουν τις ανάγκες της αγοράς.

Στην οικονομική επιστήμη, ως επιστημονική γνώση ορίζεται εκείνη που μπορούν να την αποκτήσουν όλα τα άτομα χωρίς αποκλεισμούς. Η βασική έρευνα οδηγεί σε εφευρέσεις και ανακαλύψεις που αυξάνουν την επιστημονική γνώση, ενώ η εφαρμοσμένη έρευνα οδηγεί στη βελτίωση των τεχνικών πρακτικών και στη βελτίωση της παραγωγικής διαδικασίας. Η καινοτομία μπορεί να οριστεί ως η εφαρμογή και η πρακτική μεταφορά μιας νέας ιδέας στη παραγωγική διαδικασία. Σήμερα οι περισσότερες καινοτομίες αναπτύσσονται από επιστήμονες που εργάζονται σε ερευνητικά και πανεπιστημιακά ιδρύματα και πολλές φορές χρηματοδοτούνται από μεγάλες επιχειρήσεις. Στο Διάγραμμα 3.2 παρουσιάζεται το πλαίσιο της επιχειρηματικής, παραγωγικής και καινοτομικής δραστηριότητας, η δημιουργική μίμηση και τα αναπτυξιακά αποτελέσματα σύμφωνα με τον Schumpeter.

Διάγραμμα 3.2 Καινοτομική & επιχειρηματική δραστηριότητα & ανάπτυξη (Schumpeter)

Πηγή: *Ίδια επεξεργασία.*

- Η «θεσμική ή θεσμολογική σχολή» αναπτύχθηκε στην Αμερική στο τέλος του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ού αιώνα. Σύμφωνα με τη «θεσμική σχολή», η οικονομική επιστήμη συγγενεύει με την κοινωνιολογία, την πολιτική επιστήμη, τη νομική, την κοινωνική ψυχολογία, τη φιλοσοφία και τις άλλες κοινωνικές επιστήμες, ενώ δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στους θεσμούς που ισχύουν σε κάθε χώρα. Στις αρχές του 20ού αιώνα μια νέα κοινωνιολογική προσέγγιση εμφανίστηκε για την ανάλυση των οικονομικών φαινομένων. Η Θεσμική Σχολή ιδρύθηκε από τον Thorstein Veblen και ασχολήθηκε κυρίως με την ερμηνεία της διαχρονικής μεταβολής της επιχειρηματικότητας. Ιδιαίτερα, ο Thorstein Veblen επισήμανε τον οργανωτικό και καινοτόμο ρόλο του επιχειρηματία που λειτούργησε αποδοτικά κατά τη διάρκεια της βιομηχανικής επανάστασης, τον 18ο και 19ο αιώνα, ενώ στη σημερινή εποχή κυριαρχούν οι μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις. Σήμερα αρκετοί οικονομολόγοι, όπως για παράδειγμα ο John Galbraith (1967), παρατήρησαν ότι ο βασικός παράγοντας για την επιτυχία, κερδοφορία και την αποδοτικότητα της επιχείρησης, εκτός από την οργάνωση και τη διοίκηση των επιχειρήσεων έχει υποκατασταθεί και ενισχυθεί από τον σημαντικό ρόλο του εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού.

3.2.8 Ο Κεϋνσιανισμός

Μια σειρά από ριζικές εξελίξεις που σημειώθηκαν στον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο επηρέασαν ουσιαστικά την εξέλιξη και τις θεωρίες της οικονομικής επιστήμης (Korres, 2010, 2012):

- Οι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι και η μεγάλη οικονομική κρίση της περιόδου 1929-1933 είχαν ως συνέπεια την επέκταση του κρατικού παρεμβατισμού.
- Η εμφάνιση και η επικράτηση των οικονομικών συστημάτων που έχουν ως βάση τον συγκεντρωτικό σχεδιασμό και όχι τις ελεύθερες επιλογές των ατόμων και του μηχανισμού των τιμών.
- Νέες θεωρίες και τεχνικές, όπως για παράδειγμα του John Maynard Keynes.

Ο John Maynard Keynes (1883-1946) ήταν ένας από τους σημαντικότερους οικονομολόγους του αιώνα μας. Το βασικό έργο του ήταν η *Γενική θεωρία της απασχόλησης, του τόκου και του χρήματος* (*The General theory of employment, interest and money*). Ο Keynes ανέτρεψε τις καθιερωμένες ιδέες και ανέλυσε τη μελέτη των οικονομικών ανισορροπιών, σύμφωνα με τις οποίες το οικονομικό σύστημα τείνει προς μια «οικονομική σταθερή ισορροπία πλήρους απασχόλησης», ζέτσι απέδειξε ότι μπορεί να υπάρχει μόνιμη ανεργία. Η σημαντικότερη συμβολή του ήταν η αναγκαιότητα για την κρατική παρέμβαση. Ο Keynes πρότεινε διεξόδους από την ανεργία που δημιουργείται στο σύστημα της ελεύθερης οικονομίας και θεώρησε ως λύση στο αδιέξοδο της ανεργίας και της αποτυχίας της αγοράς τη θεωρία της επιχειρηματικότητας του Marshall. Ο Keynes πρότεινε την υιοθέτηση και εφαρμογή της κρατικής οικονομικής πολιτικής για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, ενώ επίσης έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στις προσδοκίες και προβλέψεις του επιχειρηματία για την πορεία των οικονομικών μεταβλητών, όπως για παράδειγμα η ζήτηση του προϊόντος, το ύψος του τόκου κ.λπ. Με την ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας θα μπορέσει να αντιμετωπιστεί το μεγάλο πρόβλημα της ανεργίας και να ενισχυθεί η οικονομική ανάπτυξη. Επίσης ως βασική πολιτική, ο Keynes θεώρησε τη νομισματική πολιτική ώστε να προωθήσει τη ζήτηση και εν συνεχεία την αύξηση των μισθών, των εισοδημάτων, των επενδύσεων και της φορολογίας. Σύμφωνα με τον Keynes, για να μπορέσει να αναπτυχθεί η επιχειρηματικότητα που αποτελεί βασικό παράγοντα τόνωσης των επενδύσεων και μείωση της ανεργίας, θα πρέπει η κρατική πολιτική και παρέμβαση να δραστηριοποιηθεί στις ακόλουθες κατευθύνσεις:

- Να θεσπιστεί ένα σταθερό και θεσμικό περιβάλλον για τη βιωσιμότητα και την ανάπτυξη των επιχειρήσεων.
- Να ρυθμιστεί κατάλληλα το ύψος του τόκου, ώστε οι επιχειρηματίες να έχουν ευνοϊκές προσδοκίες για τα κέρδη.
- Να ενισχυθούν μέσα από τις κρατικές παραγωγικές επενδύσεις οι βασικές υποδομές και η τεχνολογική υποδομή της οικονομίας ώστε να μπορεί να μειωθεί το κόστος.

Τα πλήρες Κεϋνσιανό υπόδειγμα αφορά το σύνολο της οικονομίας και «ενσωματώνει» το νεοκλασικό υπόδειγμα της αγοράς εργασίας, τη συνάρτηση παραγωγής και το υπόδειγμα Investment-Saving, Demand IS-LM (Liquidity Money, Supply) στον τομέα ζήτησης της εργασίας. Όπως αναφέραμε και πιο πάνω, ο έθεσε τα ακόλουθα βασικά σημεία:

- Την ανάγκη του κρατικού παρεμβατισμού, την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και την ανάγκη πάταξης της αισχροκέρδειας.
- Ο κρατικός μηχανισμός μπορεί να επεμβαίνει έτσι ώστε να μειώνει την ανεργία και να πετυχαίνει την ισοκατανομή του πλούτου και του εισοδήματος, καθώς επίσης να «διορθώνει τις ατέλειες της αγοράς» και να επιφέρει την εξομάλυνση και την εξισορρόπηση της αγοράς.
- Το σύστημα της αγοράς δεν είναι αυτορυθμιζόμενο, δεν είναι σε ισορροπία, αλλά το κράτος προωθεί την ανάπτυξη.

Ο Κεϋνσιανισμός με διάφορες μορφές επικράτησε ως βασική αντίληψη μέχρι το 1955 περίπου. Στη δεκαετία του 1960, πολλοί οικονομολόγοι, όπως για παράδειγμα οι Yallen, Stiglitz, Mankiw, Dreze, Grossman, Tobin, και άλλοι οπαδοί του Keynes, προσπάθησαν να βελτιώσουν και να συμπληρώσουν τη θεωρία του Κεϋνσιανισμού. Οι Νεοκεϋνσιανοί (New-Keynesians) ακολουθούν την Κεϋνσιανή θεωρία ότι η οικονομία δεν προσαρμόζεται στιγμιαία και ομαλά στις νομισματικές και οικονομικές διαταραχές. Οι Νεοκεϋνσιανοί προσπάθησαν να βελτιώσουν τη θεωρία της «γενικής ισορροπίας» και να θεμελιώσουν τις θεωρίες τους σε «μικροοικονομικές προσεγγίσεις» (Korres, 2010, 2012).

3.2.9 Η Σχολή της Οικονομικής Γεωγραφίας

Η οικονομική γεωγραφία ξεκίνησε εμπειρικά αναφορικά με τη μελέτη που αφορούσε την παγκόσμια κατανομή και την παραγωγή διαφόρων αγαθών. Η οικονομική γεωγραφία συνδυάζει νεοοικονομικές και νεοοικονομικές

ξιστικές αναλύσεις και προσεγγίσεις. Το βασικό αντικείμενό της είναι η κατανομή των οικονομικών δραστηριοτήτων. Πιο συγκεκριμένα, είναι η περιγραφή των φυσικών πλουτοπαραγωγικών πηγών, η ανάπτυξη των επιχειρηματικών και παραγωγικών δραστηριοτήτων και η συμβολή τους στην οικονομική ανάπτυξη, καθώς επίσης και η μελέτη των προσδιοριστικών παραγόντων της ανάπτυξης των διαφόρων περιοχών (Korres, 2010, 2012). Η μελέτη της οικονομικής γεωγραφίας διακρίνεται σε επιμέρους κλάδους, ανάλογα με τις περιοχές ή τους κλάδους, όπως για παράδειγμα η βιομηχανική γεωγραφία, η συγκέντρωση-ερμηνεία και ανάλυση της γεωγραφίας των επιχειρηματικών και παραγωγικών δραστηριοτήτων, η γεωγραφία των μεταφορών, η γεωγραφία της αγροτικής οικονομίας, κ.λπ. Στη σύγχρονη οικονομική γεωγραφία εξετάζονται επίσης παράλληλα οι διάφορες κυβερνητικές πολιτικές και μέτρα. Βασικοί εκπρόσωποι της οικονομικής γεωγραφίας ήταν οι Goetz (1872), Chisholm (1903), Finch (1940), David Harvey, David Gordon, Manuel Castells και Paul Krugman.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Αγγελόπουλος, Α (1989). Οικονομική Ανάπτυξη: Θεωρία & Πολιτική. Αθήνα: εκδόσεις Πιτσιλιός.
- Καραγιάννης, Α.Δ. (1994). Οι βάσεις της Επιχειρηματικής Επιτυχίας. Αθήνα: εκδόσεις Interbooks.
- Καραγιάννης, Α.Δ. (1999). Επιχειρηματικότητα και Οικονομία: Μελέτες. Αθήνα: εκδόσεις Interbooks.
- Καραγιάννης, Α., Κορρές, Γ., & Ζαρίφης, Α. (2001). Επιχειρηματικότητα και Ανάπτυξη. Αθήνα: εκδόσεις ΟΕΔΒ.
- Korres, G. M. (2009). *Technical Change and Economic Growth: Inside to the Knowledge Based Economy. Recent Evidence on European Perspectives*. London: Avebury-Ashgate.
- Korres, G. M. (2010). *Women Participation and Innovation activities: Knowledge Based Economy*. Mumbai: Women's University.
- Korres, G. M. (2012). *Handbook of Innovation Economics*. New York: Nova Publishers.
- Πολυχρονόπουλος, Γ., & Κορρές Γ. (2005). Βασικές Αρχές Οικονομίας και Διοίκησης. Αθήνα: εκδόσεις Σταμούλης.

Κριτήρια αξιολόγησης

Κριτήριο αξιολόγησης 1

Ποιες από τις επόμενες προτάσεις είναι σωστές;

(α). Οι βασικές οικονομικές απόψεις των συγγραφέων του Μεσαίωνα αφορούσαν την αξία των αγαθών, όπου οι συγκεκριμένες ιδέες στηρίζονταν κυρίως στις απόψεις του Αριστοτέλη που διακρίνει μεταξύ της «αξίας χρήσης των αγαθών» και της «ανταλλακτικής αξίας».
(β). Οι βασικές οικονομικές απόψεις των συγγραφέων του Μεσαίωνα αφορούσαν τη «δίκαιη τιμή» με την οποία ασχολήθηκαν οι Σχολαστικοί συγγραφείς και επηρεάστηκαν από τις αντιλήψεις του Αριστοτέλη για τη δικαιοσύνη στις επιχειρηματικές δραστηριότητες.
(γ). Οι βασικές οικονομικές απόψεις των συγγραφέων του Μεσαίωνα αφορούσαν τον ρόλο του κεφαλαίου.
(δ). Οι βασικές οικονομικές απόψεις των συγγραφέων του Μεσαίωνα αφορούσαν τη θεωρία του χρήματος.
(ε). Κανένα από τα άνω.
(ζ). Όλα τα άνω.

Απάντηση/Λύση

Η σωστή απάντηση είναι η (ε).

Οι οικονομικές απόψεις των συγγραφέων του Μεσαίωνα αφορούσαν τα εξής:

- Την αξία των αγαθών, όπου οι συγκεκριμένες ιδέες στηρίζονταν κυρίως στις απόψεις του Αριστοτέλη που διακρίνει μεταξύ της «αξίας χρήσης των αγαθών» και της «ανταλλακτικής αξίας».
- τη «δίκαιη τιμή» με την οποία ασχολήθηκαν οι «σχολαστικοί συγγραφείς» και επηρεάστηκαν από τις αντιλήψεις του Αριστοτέλη για τη δικαιοσύνη στις επιχειρηματικές δραστηριότητες. Η «δίκαιη τιμή» περιλαμβάνει, εκτός από το κόστος του αγαθού, τη μεταφορά του αγαθού, την αμοιβή του εμπόρου για τη μεταφορά και τον κόπο να βρει αγοραστή, αλλά δεν περιλαμβάνει το κέρδος θα επιτρέψει να πλουτίσει ο έμπορος.
- Τον ρόλο του κεφαλαίου.
- Τη θεωρία του χρήματος.

Κριτήριο αξιολόγησης 2

Με βάση τα παράλληλα κείμενα και τις μέχρι τώρα γνώσεις σας από τα κείμενα, να αναλύσετε τα βασικά σημεία από τις θεωρίες και τις σχολές των Φυσιοκρατών σχετικά με την επιχειρηματικότητα και την παραγωγική και επιχειρηματική δραστηριότητα και τη σημασία για την οικονομική και την κοινωνική ζωή και για την ανάπτυξη.

Απάντηση/Λύση

Κατά το δεύτερο μισό του 18ου αιώνα, Γάλλοι συγγραφείς όπως ο Francois Quesnay και ο A.R. Turgot ασχολήθηκαν με τη γενική περιγραφή της οικονομίας και συνέστησαν την πρώτη οικονομική σχολή των «Φυσιοκρατών». Βασικό ρόλο στο σύστημά τους διαδραμάτισε η γεωργική επιχειρηματική και παραγωγική δραστηριότητα καθώς επίσης και η παραγωγικότητα της φύσης. Οι Φυσιοκράτες τόνισαν τη λειτουργία του επιχειρηματία-γεωργού στην παροχή κεφαλαίων, στην εκμίσθωση άλλων παραγωγικών συντελεστών και στην επανεπένδυση κεφαλαίων που είναι απαραίτητα για τη βελτίωση της γεωργικής παραγωγής και της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Οι κυριότερες αντιλήψεις των «Φυσιοκρατών» ή «οικονομολόγων» είναι (Korres, 2010, 2012):

- Το εμπόριο είναι μια παραγωγική ασχολία και όχι η παραγωγή νέου πλούτου, ενώ οι βασικές ασχολίες που δίνουν πλούτο είναι η γεωργία, οι εξορυκτικές εργασίες, όπως μεταλλεία και έδαφος.
- Το φορολογικό σύστημα πρέπει να στηρίζεται αποκλειστικά στην «έγγειο φορολογία».
- Πρέπει να προστατεύεται η ατομική ιδιοκτησία.
- Η επιχειρηματική και παραγωγική δραστηριότητα, όπως και η γεωργική παραγωγή, πρέπει να απολαμβάνει τη μεγαλύτερη προστασία και δυνατή ελευθερία.
- Πρέπει να περιορίζονται στο ελάχιστο οι κρατικές παρεμβάσεις που μπορεί να διαταράξουν τη λειτουργία της οικονομικής τάξης της επιχειρηματικής και παραγωγικής δραστηριότητας.

Σύμφωνα με τον «οικονομικό πίνακα» που συνέταξε ο Quesnay διακρίνονται τρεις βασικές κοινωνικές τάξεις: οι γαιοκτήμονες, οι χωρικοί και οι τεχνίτες που αναπτύσσουν συναλλακτικές σχέσεις.

Κριτήριο αξιολόγησης 3

Με βάση τα παράλληλα κείμενα και τις μέχρι τώρα γνώσεις σας από τα κείμενα, να αναλύσετε τα βασικά σημεία, τα επιχειρήματα αλλά και τα βασικά μειονεκτήματα από τις θεωρίες και τις σχολές των Κλασικών και των Νεοκλασικών αναφορικά με την επιχειρηματικότητα και την παραγωγική και επιχειρηματική δραστηριότητα.

Απάντηση/Λύση

Ο βασικός εκφραστής της Κλασικής Σχολής ήταν ο Adam Smith (1723 – 1790) με τα ακόλουθα επιχειρήματα (Korres, G.M. 2010, 2012):

- Το άορατο χέρι αγοράς, δηλαδή οι «δυνάμεις της αγοράς», η προσφορά και η ζήτηση επιλύουν τα διάφορα προβλήματα.
- Τα πάντα λύνονται με τις δυνάμεις της φιλελεύθερης αγοράς (προσφορά και ζήτηση).
- Ο καταμερισμός της εργασίας και η αυτορρυθμιζόμενη αγορά.

Η Κλασική Σχολή και τα κλασικά υποδείγματα δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στα ακόλουθα σημεία:

- Δεν υπάρχουν αδρανούντες πόροι ενεργού πληθυσμού, υπάρχει δηλαδή πλήρης απασχόληση.
- Δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στον παραγωγικό συντελεστή και πιο συγκεκριμένα στο έδαφος.
- Ισχύει ο «νόμος των φθινουσών αποδόσεων».
- Ισχύει ο «σιδηρός νόμος του εργατικού μισθού», δηλαδή, πλήρης συσχέτιση πληθυσμού, απασχόλησης και ημερομισθίου.

Τα βασικά μειονεκτήματα του κλασικού υποδείγματος είναι:

- Η ανεργία.
- Η διανομή πλούτου.
- Η ανισοκατανομή πλούτου και εισοδήματος.

Τα νεοκλασικά υποδείγματα δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στα ακόλουθα σημεία:

- Βασικός παράγοντας θεωρούνται οι «επενδύσεις ή το κεφάλαιο»: και μάλιστα οι επενδύσεις σε νέες τεχνολογίες, η τεχνολογική πρόοδος, η έρευνα και ανάπτυξη και το ανθρώπινο δυναμικό.
- Είναι δυνατή η υποκατάσταση των συντελεστών της παραγωγής.
- Υπάρχει πλήρης απασχόληση των πόρων της οικονομίας.
- Οι δυνάμεις της αγοράς, δηλαδή η προσφορά και η ζήτηση, φέρνουν την ισορροπία και την επιτυχία στην αγορά.

Τα βασικά μειονεκτήματα του νεοκλασικού υποδείγματος, που είναι και σημεία ιδιαίτερης κριτικής καθόσον αποτελούν τα σημαντικότερα προβλήματα του σύγχρονου κόσμου, αφορούν τα ακόλουθα σημεία:

- Η πλήρης απασχόληση και η μη ύπαρξη ανεργίας.
- Η ισοκατανομή και η διανομή του πλούτου.
- Η επιτυχία της αγοράς και η λύση όλων των προβλημάτων στηρίζεται στις «δυνάμεις της αγοράς», δηλαδή την προσφορά και τη ζήτηση.